

Phaeophyscia nigricans (Flörke) Moberg – ‘To be or not to be’, dat is de vraag

Leo Spier & Maarten Brand

Op een van de zwerftochten door onder meer de sfeervolle ooibossen bij Gendt en Wamel (figuur 3), vonden de auteurs onafhankelijk van elkaar een groenig bladvormig lichée op voornamelijk schietwilgen, dat hen voor grote problemen stelde. De eerste indruk was dat het *Hyperphyscia adglutinata* (dun schaduwmos) betrof. Het simpele feit dat er op de lobben geen ronde sorediën te vinden waren, maakte deze soort onmogelijk. Was het dan misschien een eigenaardige *Phaeophyscia orbicularis* (rond schaduwmos)? Ook dit was onmogelijk, ook al vanwege het ontbreken van ronde sorediën op de lobben, maar ook vanwege de zwarte onderkant van deze soort. *Physcia dubia* (bleek vingermos) dan misschien? Ook onmogelijk! De cortex van *Physcia dubia* bevat atranorine en reageert K+geel. De te onderzoeken soort reageerde K- zoals thuis bleek.

Even is er door de eerste auteur nog gedacht aan *Phaeophyscia chloantha*, die in Wirth (1995) makkelijk uitsleutelt. Een

nieuwe soort voor Nederland? Deze soort is onder meer vanwege zijn witte onderkant opgenomen in *Physciella* (Wirth et al. 2013). Deze gedachte werd al snel verworpen. De soort kwam in de ooibossen te massaal voor, wat voor een nieuwkomer erg onwaarschijnlijk lijkt, maar ook simpelweg omdat de tweede auteur de soort goed kent uit Zuid-Europa. Ook *Physciella chloantha* was uitgesloten. Maar wat was het dan wel?

Het min of meer isidieuze karakter van de sorediën gaf een aanwijzing. Dat is een kenmerk van *Phaeophyscia nigricans* (klein schaduwmos, figuur 1 en 2), maar deze soort groeit meestal op wat vochtige geëutrofieerde steen. Hij is dan donker gekleurd en ziet er dan ook heel anders uit. Nauwkeurige vergelijking van anatomie (parenchymatische ondercortex) en chemie (geen lichéeënstoffen) laat zien dat er geen fundamenteel verschil is. Wel zijn de saxicole exemplaren meer bruin en zijn de lobben smaller en minder aanliggend. Deze

Figuur 1. *Phaeophyscia nigricans* droog. Foto: Klaas van Dort.

verschillen kunnen het gevolg zijn van de meer beschaduwde groeiplaats van de exemplaren uit de rivierbossen. Bij de verwante soort *Phaeophyscia orbicularis* zien we ook dat exemplaren op zonnige steen smallobbiger en donkerder zijn.

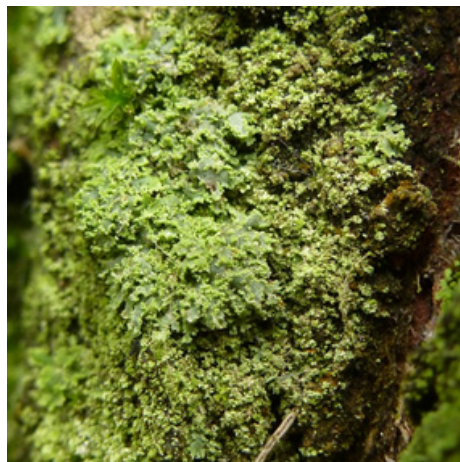
Hij wordt wel meer gevonden op bomen, maar meestal op stoffige plaatsen waar de schors geïmpregneerd is met gronddeeltjes. Ook in het rivierengebied zal impregnering met slib bij hoge waterstanden de schors geschikt maken voor *P. nigricans*. *Phaeophyscia nigricans* is het kleinste macrolicheem van Nederland en zeer algemeen (figuur 4).

Dankwoord

Met dank aan Klaas van Dort voor het maken en ter beschikking stellen van de foto's.

Literatuur

- Wirth, V. 1995. Die Flechten Baden-Württembergs. Teil 2. Verlag Eugen Ulmer, Stuttgart.
Wirth, V., M. Hauck & P. Schultz. 2013. Die Flechten Deutschlands. Ulmer, Stuttgart.

Figuur 2. *Phaeophyscia nigricans* vochtig. Foto: Klaas van Dort.

Auteursgegevens

L. Spier, Koning Arthurpad 8, 3813 HD Amersfoort, leo.spier@leamar.demon.nl
M. Brand, Klipperwerf 5, 2317 DX Leiden dieuwke.brand@gmail.com

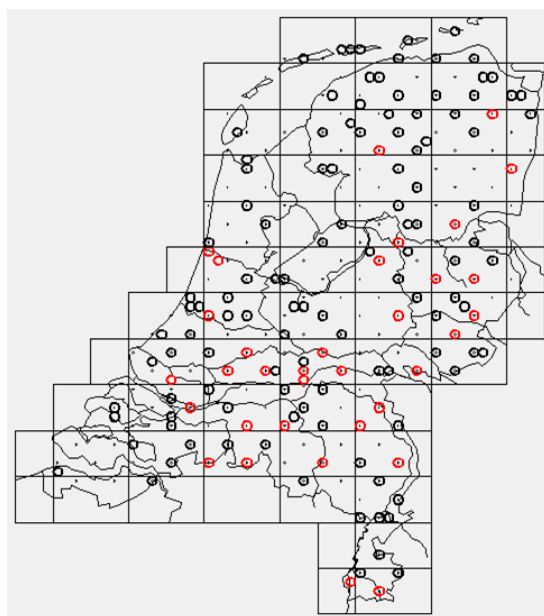
Abstract

Phaeophyscia nigricans (Flörke) Moberg – ‘To be or not to be’, that is the question

In a floodplain forest along the river Waal at Gendt and Wamel, a funny greenish lichen was found which caused the two authors troubles in finding a proper name for it. The species forms neat greenish rosettes on mainly well-lit stems of *Salix alba* and appeared rather common. Several names were thought of: *Phaeophyscia orbicularis*, *Hyperphyscia adglutinata*, *Physcia dubia* and even *Physciella chloantha*, but none of them appeared to be correct. Its fragile isidia, dissolving into soredia gave a clue. A thorough investigation of its anatomy and chemistry showed no fundamental difference with *Phaeophyscia nigricans*.

Figuur 3. Een sfeervol plaatje met *Populus nigra* (zwarte populier). Foto: Klaas van Dort.

Figuur 4: Verspreidingskaart van *Phaeophyschia nigricans*. Rood: op schors. Zwart: op steen. Naar gegevens van M. Brand.